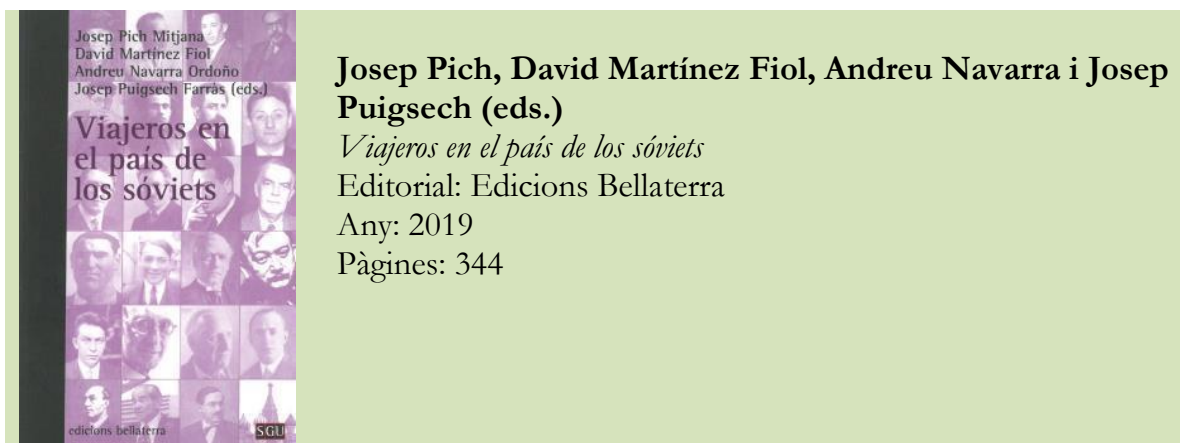


■ Ressenya]

ENTREMONS. UPF JOURNAL OF WORLD HISTORY
Universitat Pompeu Fabra | Barcelona
Número 10 (octubre 2019)
www.entremons.org



Frederic Josep Porta i Capdevila

marcal-sanmarti@yahoo.com

El tren segellat que transportava Lenin arribà a l'estació Finlyandsky de Petrograd el 16 d'abril del 1917. Sonà *La Internacional* entre els milers de seguidors que l'esperaven fervorosos. Com una bala, el tren féu impacte, destruint «un imperi, un món», segons relatà l'escriptor Stefan Zweig.¹ Començaven uns mesos trepidants que culminaren, el mateix novembre del 1917, amb aquells «deu dies que traspalsaren el món»,² unes hores en què els bolxevics assaltaren i preneren el poder, provocant després l'esclat d'una guerra civil entre rojos i blancs que s'allargaria encara uns anys fins la victòria final dels primers. Ja de bon principi, el nou experiment social, que anava a influir enormement la història del segle XX, atragué un gran nombre de curiosos de totes les condicions socials, ideològiques, religioses i geogràfiques. El llibre dels editors Josep Pich, David Martínez Fiol, Andreu Navarra i Josep Puigsech conté les històries de diversos visitants, recollint les seves vivències, experiències i perspectives, petites peces que componen un mosaic de visions, una imatge del que foren les dues primeres dècades d'existència del projecte de la Rússia bolxevic i, a partir del 1922, de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS).

¹ Stefan Zweig, *Moments estel·lars de la humanitat* (Barcelona: Quaderns Crema, 2004), 255-266.

² John Reed, *Ten Days that Shook the World* (Londres: Penguin Books, 1977) (1919).

El títol del llibre ens recorda el viatge que realitzà el periodista de ficció Tintin, protagonista de les aventures imaginades pel brillant Hergé, que, com a reporter, visità el «país dels soviets» el gener del 1929, vivint mil i una peripècies dins el territori, observant la societat resultat de la instauració del poder roig. Tot i que el relat d'Hergé tenia una intencionalitat política i la visió de la URSS que dibuixà no era gaire -per no dir gens- favorable, el viatge del reporter de *Le Petit Vingtième* resulta entranyable i fascinant pels amants de la història i el còmic.³ Seguint l'exemple de les aventures de l'eixerit reporter, els autors del present llibre han volgut relatar els viatges de setze personalitats que eren allà entre 1917 i 1938, anys clau del naixement i la consolidació del gegant soviètic.

El primer personatge de l'obra en visitar-la fou el futur dirigent comunista iugoslau Josip Broz (1892-1980), conegut pel seu sobrenom de «Tito», el qual havia estat empresonat el 1915 en plena Gran Guerra, i s'estigué a Rússia fins el 1920. Hi tornaria el 1935 en una segona estada. Les seves són dues de les visites més interessants de llegir pel paper que tindria el personatge en el comunisme internacional, anys després, i per les profundes impressions que s'endugué de la Rússia convulsa del 1917. «Una tarda el tren s'aturà a l'estació d'Atamanski Hutor, a prop d'Omsk. Un grup de treballadors armats rodejà els vagons. Tots demanàrem què pasava. “És el govern soviètic!”, exclamà un treballador. La Revolució d'octubre havia esclatat aquell dia, i els treballadors armats eren bolxevics d'Omsk [...] Els vaig dir que era un presoner de guerra austríac, un obrer com ells. Em digueren que tot estava bé [...] Vaig presentar immediatament la petició per a ingressar a la Guàrdia Roja».⁴

L'escriptora gallega Sofía Casanova s'estigué a Rússia, també, durant els anys de la Gran Guerra i era al país euroasiàtic durant els moments de la revolució, essent testimoni excepcional de l'ascens dels bolxevics al poder. Tot i que no va viure *in situ*, al mateix indret on es produïen, la major part dels esdeveniments clau d'aquells dies, els seus textos d'abans i després de la revolució reflecteixen un canvi interessant en la manera de veure Rússia, la revolució i les seves conseqüències. Si inicialment sentia simpatia pels revolucionaris, de mica en mica anirà creixent el seu desencís envers els bolxevics, als quals acabarà detestant.

³ Hergé, *Les Aventures de Tintin, reporter du «Petit Vingtième», au pays des Soviets* (Brussel·les: Le Petit Vingtième, 1929-1930).

⁴ Pich, ..., *op. cit.*, capítol 3.

Comentà l'escriptora: «*Ha sido terrible el asalto al Palacio de Invierno, y han muerto muchísimos de sus defensores: los cadetes y las mujeres que allí fueron por inconcebible mandato. El desenfreno, la bestialidad de algunos regimientos se ha ensañado con los heroicos adolescentes y las mujeres soldados [...] se mata y se muere en cruenta lucha de hermanos*». ⁵

Com Casanova, algunes de les figures estudiades canviaren la seva opinió sobre la ideologia que professaven, mentre d'altres volgueren portar el nou règim bolxevic als seus països, allò d'*exportar la revolució*. Després de la seva visita el 1920, un cop a Tallin, l'ideòleg socialista espanyol Fernando de los Ríos (1879-1949), escrigué a la seva dona avisant-la que ja es trobava «*fuera de las tenebrosidades de un mundo policíaco*» i que «*las restricciones de libertad con que se vive en Rusia y el régimen de preponderancia policíaca que abrumba a los ciudadanos completan la sensación de que se vive en un presidio*». ⁶ A d'altres el nou règim els captivarà tant que voldran romandre i col·laborar-hi, com el català Andreu Nin (1892-1937), el qual tingué una relació estreta amb el dirigent soviètic Lev Bronstein, «Trotsky» (1879-1940), una amistat de la que encara ara no se'n coneixen tots els detalls, però que el capítol dedicat al personatge deixa entreveure. ⁷

Al llarg del llibre, els capítols també ens dibuixen el particular moment històric de la URSS que els visitants trobaren. Si el sindicalista Ángel Pestaña (1886-1937) comprovà el 1920 l'estat del país amb el «comunisme de guerra», el terror roig i la dictadura de Lenin, ⁸ Antonio Gramsci visità el país entre 1922 i 1923, amb la Nova Política Econòmica ja en funcionament, instaurada pel Politburó davant les perspectives d'una catàstrofe en un moment en què l'objectiu de la major part de la població era únicament la supervivència física. ⁹ Després vindrien els plans quinquennals de Stalin, les col·lectivitzacions, les purgues i el Gran Terror. Tanmateix, la majoria dels visitants realitzaren el seu trajecte durant la dècada dels vint, observant el creixent culte a la personalitat de Lenin, que esdevingué una autèntica religió secular promoguda pel règim després de la seva mort. Les lluites intestines per la seva successió marcaran la segona meitat de la dècada, eixint victoriosos el duumvirat de Stalin i Bukharin davant de Trotsky primer i Zinoviev i Kamenev després. ¹⁰ Eren anys duríssims, i els visitants ho comprovaren amb els seus propis ulls. Fins que no arribà la recuperació a la segona meitat de la dècada, la situació fou dramàtica. Els capítols dels

⁵ *Ibidem*, 43-62.

⁶ *Ibidem*, 110-113.

⁷ *Ibidem*, 121-136

⁸ Richard Pipes, *A Concise History of the Russian Revolution* (Estats Units: Vintage Books, 1996), capítol V.

⁹ Robert Service, *Historia de Rusia en el siglo XX* (Barcelona: Crítica, 2000), capítol 7.

¹⁰ *Ibidem*, capítols 8, 9 i 10.

personatges que visitaren la URSS en aquests anys de la guerra civil i la immediata posguerra ho palesen. Era «la tragèdia d'un poble».¹¹

Amb la perspectiva de les diverses personalitats catalanes, espanyoles i internacionals que les visitaren, són esbossats, també, els trets dels principals personatges del període. En un capítol o en un altre, apareixen Lenin, Stalin, Trotsky, Zinoviev, Kamenev... Els principals líders de la URSS interactuen o són vistos per les personalitats que visiten el nou règim soviètic. Àngel Pestaña es reuní amb Lenin. El líder soviètic li digué: «Ja sé que sou anarquista -digué somrient- i que per això, esteu una mica impregnat d'idees petit-burgeses; però veureu, veureu tan bon punt us poseu en contacte amb els nostres mitjans, com us compenetreu amb la pràctica del veritable comunisme. A més a més, la pràctica del comunisme -proseguí- no pot fer-se a gran escala. Res més que a favor de l'Estat, no a favor de l'individu. L'Estat ho confisca tot, s'apodera de tot i disposa de tot en favor de la comunitat».¹²

«Bastante fornido y de aspecto sólido. Cabeza tosca, con su abundante mostacho que parecía cortarla en dos mitades, cejas pobladas y una frente estrecha bajo el pelo negro y fuerte. No había nada en él que resultase atractivo: ni agilidad ni destello visible de imaginación y de inteligencia. Pero daba la impresión, desde el primer momento, de una personalidad fuerte y de un carácter obstinado y enérgico», escrigué Julián Gorkin (1901-1987) sobre el futur dictador, Stalin, quan el veié el 1925 en una de les sessions de la Internacional Comunista.¹³ El georgià governaria anys després amb puny de ferro juntament amb el que l'historiador S. S. Montefiore anomenà la «cort del Zar Roig», però en aquell moment el successor de Lenin encara no s'havia imposat i no era ell qui tenia les millors perspectives per fer-se l'amo del país més extens del món.¹⁴

Allotjats al tan famós com atrotinat *Hotel Lux* de Moscou, els protagonistes dels capítols ens descriuen el panorama de la posguerra, la pobresa miserable de la major part de la població, el procés de burocratització de l'Estat, la transformació d'una economia agrària a una d'industrial, el pas d'una societat majoritàriament rural a una d'urbana i alfabetitzada, l'eliminació dels vestigis del passat zarista, els canvis socials i de creences, l'emergència de la *nomenklatura*, la militarització de la política i l'economia i l'allargada ombra de la *Txekà* -i les

¹¹ Orlando Figes, *A People's Tragedy. The Russian Revolution 1891-1924* (Londres: Random House, 1997).

¹² Pich,..., *op. cit.*, 91.

¹³ Pich,..., *op. cit.*, 220.

¹⁴ Simon S. Montefiore, *Stalin. The Court of The Red Tsar* (Gran Bretanya: Phoenix Paperback, 2004).

organitzacions que la succeïren.¹⁵ La repressió política per delictes contrarrevolucionaris era a l'ordre del dia, i molts dels viatgers sentiren l'alè de la sinistra policia secreta al seu clatell durant tota la visita. No era pas una exageració; del 1921 al 1953, un mínim de quatre milions de persones foren detingudes i processades pels serveis secrets.¹⁶ El 1933, gairebé un milió de persones lluitava per sobreviure en camps de treball forçats, els *gulag*, mentre que milions més ho feien en camps de deportació i reassentament o presons de tota la geografia de la URSS.¹⁷ Malgrat tot, l'Estat totalitari no es tancà del tot a l'exterior i permeté l'entrada de turistes i visitants que relataren les percepcions sobre un sistema que fascinava, car per a molts la visita a un nou model polític se sumava a l'exoticitat del viatge a un territori situat a centenars o milers de quilòmetres de casa.

¹⁵ Service...*op. cit.*, capítol 8.

¹⁶ Moshe Lewin, *El siglo soviético. ¿Qué sucedió realmente en la Unión Soviética?* (Barcelona: Crítica, 2006), 160-163.

¹⁷ Service, *op. cit.*, capítol 11.